

Роман Балаян (справа)
під час зйомок фільму
«Два місяці, три сонця». 1998.

Роман Балаян:

«Треба просувати молодих режисерів»

Бесіду веде Лариса Брюховецька

– *Що відбувається з українським кіно? Я вже починаю відчувати вину нашого покоління за те, що ми його не зуміли вберегти, що сьогодні під цією назвою пропонують глядачам якийсь сурогат...*

– Я вини за собою не відчуваю. В усіх статтях, інтерв'ю я намагаюся сказати, що слід робити. У Москві чотири роки тому В. Путін виділив 150 млн. доларів на кіно. Звичайно, це зроблено свідомо, значить, якісь розумні люди переконали його в цьому. Звичайно, можна сказати, що в них більше маститих режисерів. Але ж це не має значення. Та коли я сказав: «Москва от виділила гроші на кіно, розуміючи, що кіно – це ще й пропаганда життя країни», мені відповіли, що в Росії значно більша сума грошей в обігу. У такому разі треба поділити надвоє і закласти в бюджеті не 50 млн гривень, як цього року, а в п'ять разів більше. Ясна річ, щоб ці гроші реалізувати, потрібно мати сценарну кишеню. На Заході продюсери і прокатники визначають майбутній успіх фільму за сценарієм. Там сценарій пише не одна людина, а кілька фахівців. У нас же всі режисери, включаючи й мене, пишуть сценарії, тобто ми ще залишилися в старому кіно.

Отже, держава має виділяти гроші на кіно. Гроші є, вони крутяться, чорт знає де. Якщо немає бюджетних коштів, треба зацікавити олігархів. А як їх зацікавити? Поспілкуватися з кінематографістами інших країн, дізнатися, як у них це робиться? Одна з моїх пропозицій витікає з практики сучасної Росії: там всі телеканали кинулись знімати кіно. Щоправда, вони знімають тільки блокбастери. Можливо, і правильно, тому що з блокбастерами вони можуть проникнути на Захід, там технології, а не тільки історії. Отже, нам потрібно бодай два блокбастери. Я не знаю, що знімає Олесь Санін, але я запропонував йому зняти «Захара Беркута» – це був би вражаючий блокбастер на сучасних технологіях, з відомими акторами.

– *Ви як продюсер йому запропонували?*

– Ні, я не вважаю себе продюсером. І не можу пропонувати, тому що я не працюю з державними грошми. Я запропонував як проект. Є сценарій Дмитра Павличка та Леоніда Осики. Добротний сюжет, є історія, є татари, монголи, українці, є гори. Можна там таке зробити! Але він

каже, що в нього зараз інші задуми.

Коли я сказав одному з режисерів про співпрацю з телеканалами, він мені: «Ви що, не знаєте, хто власники наших каналів?» А мені байдуже, хто власники. Хіба в Москві інші власники? Яка різниця? Слід зацікавити тих людей – нехай їхні гроші працюють у своїй країні!

Треба дати великі гроші на фільми молодих режисерів. Хоча б десять-двадцять запусити за їхніми сценаріями.

– *За два останніх роки вже близько двадцяти молодих дебютували в короткометражному кіно завдяки державним коштам.*

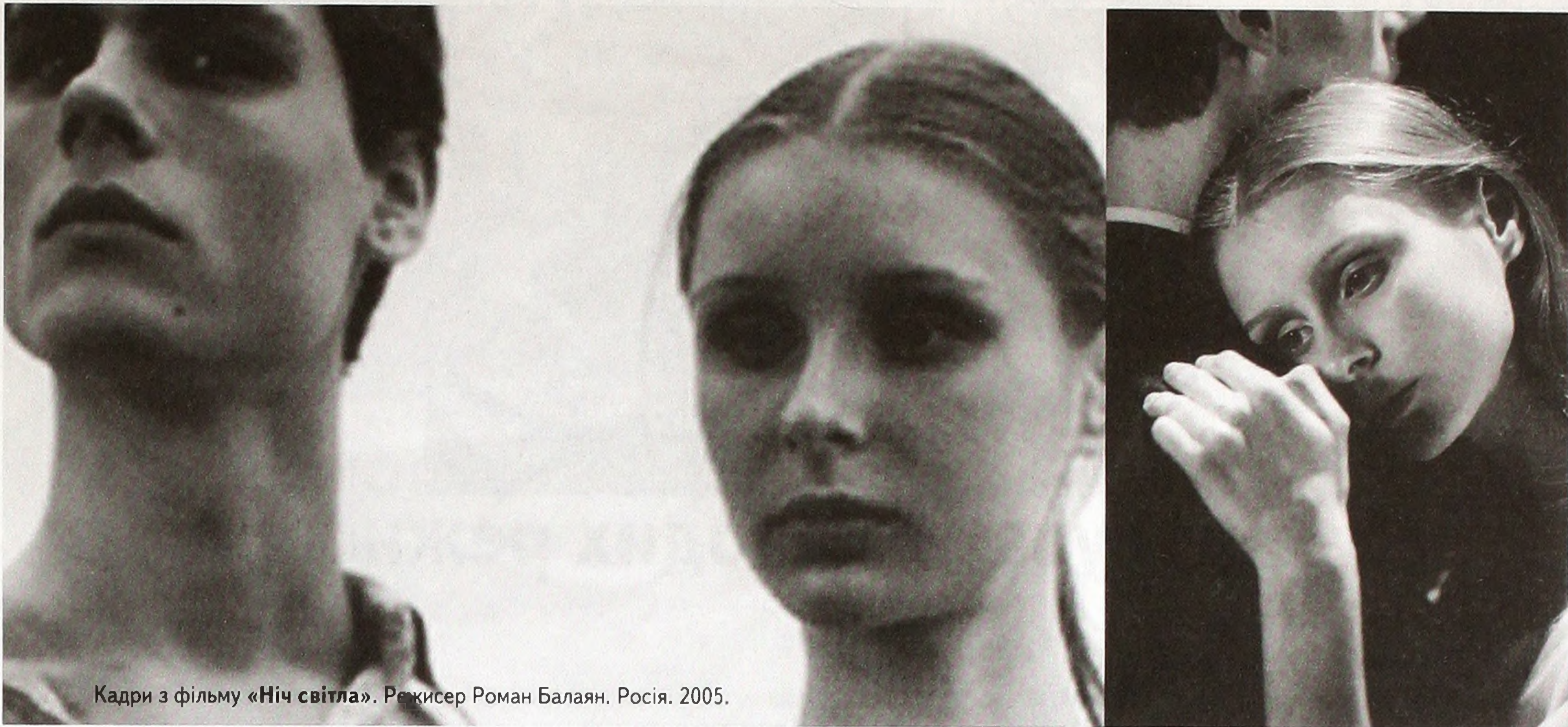
– Короткий метр не може повністю говорити про можливість людини. Тільки про талант. Тому варто говорити тільки про повнометражний фільм. Нехай молоді пропонують сценарії. Немає значення, як хто зніме. Можливо, доведеться з кимось попрощатися, але будуть такі, кого слід заохотити й просувати. Тобто, буде можливість вибрати найкращих і радіти за них. Навіть якщо тільки десять таких дебютантів запуситимо (наголошую, за їхніми сценаріями і без втручання), це стане помітним зрушенням. Водночас із виділенням коштів і залученням телеканалів. Телеканали все одно робитимуть кіно. А треба, щоб завдяки нам вони це робили. Як сказав один американець українського походження, патріотично налаштований до України: «Я не розумію цієї борпотьби. Федералізм? Будь ласка. Регіональні мови? Чому ні? В усьому світі це є, тільки треба самим це пропонувати, а не віддавати ці ідеї в руки опонентів».

– *Добре, запропонуємо надати російській статус регіональної, й українська мова зникне.*

– Основна мова зникнути не може!

– *Ми ж це вже проходили. Асиміляція слабших за відсутності патріотизму, тобто любові до своєї землі й мови, яку століттями викоринювали, відбувається швидкими темпами.*

– Ні, це помилка нашого українського керівництва: нерозуміння, що політика стримування статусу регіональної мови російській може пустити глибоку скабку, а це, самі розумієте, до чого може призвести. В Україні побоюються, щоб не потрапити знову під російське васальство. Вся

Кадри з фільму «Ніч світла». Режисер Роман Балаян. Росія. 2005.

боротьба довкола вступу в НАТО тільки через це. Треба, щоб були прийняті міжнародні рішення, щоб ніхто нас не чіпав. А працювати треба інакше...

Та не про це мова. Я заліз туди, куди мені не слід. Отже, про наше кіно. Одне з нагальних завдань – негайна побудова мережі мультиплексів.

– Вони у нас уже збудовані. За американські гроші й там показують американські, а сьогодні – й російські фільми.

– Мені байдуже, на чий. Я пропоную варіант, як можна побудувати за наші гроші. Це роблять у Росії, навіть у Вірменії. За землю, якою розпоряджається держава, шляхом тендерів обрати будівельні компанії, які на умовах малої плати за виділену під житловий будинок землю перші кілька поверхів виділять під мультиплекс. Дві-три такі пропозиції для держави не нанесуть жодних збитків. Хіба що хабара не зможуть взяти за цю землю.

Ясно одне, без прокатної мережі не можна: якщо знімемо тих десять фільмів, то де ми їх будемо показувати? У Росії підраховали: доки в країні не буде 2500 фірмових кінотеатрів, кіно прибутку приносити не буде. Україні, відповідно до кількості населення, потрібно друкувати 700 копій фільмів і одночасно їх показувати.

– Мабуть, далеко не з усіма фільмами таке можливе?

– Треба заохотити народ ходити в кінотеатри. І не на американське кіно, а на своє. Крім молоді, всі решта верств населення втомилися від американського кіно. Молодь росте, а виросте, і її оцінки зміняться.

– Тут я сумніваюсь. Якщо вони, молоді, формуються американським кіно, то іншого вони просто не сприймуть.

– У всьому світі йде боротьба з американським кіно, і всюди 70 відсотків прокату – американські фільми, тільки 30 – вітчизняні.

Ще раз нагадаю – треба просувати у велике кіно молодих режисерів. Я не знаю, хто йде за нами. Не знаю тому, що не бачу їхніх робіт. Молодих повинні прощтовхувати їхні педагоги, старші кінематографісти. Свого часу, якби не Микола Павлович Мащенко, мені ніхто не запропонував

би постановки. Якщо б не я, ні Наталя Андрійченко, ні Сергій Маслобойщиков не одержали б постановку, а Станіслав Чернілевський не був би у штаті кіностудії ім. О. Довженка і т.д. Якщо вважаєш, що митець цікавий, – допомагай! Не тільки про себе думай. Я впевнений, якщо нагорі сказати: «Ось є десять молодих кінематографістів...», там би виділили кошти на них. А три-чотири чоловіки нічого не вирішують.

Коли в Москві вирішують щось підтримати, знаходиться тридцять гучних прізвищ, на яких виховане все керівництво Росії, й вони пишуть лист підтримки й домагаються свого.

– Давайте тоді, Романе Гургеновичу, писати листа на підтримку українського кіно. Домагатися, щоб у кінематографістів була робота тут, а не за рублем. Інакше всі, хто ще не поїхав, покинуть країну.

– Дві-три людини – цього мало. Треба домогтися, щоб машина українського кіно працювала незалежно від керівництва, міністрів і т.д. Основна біда сьогодні – не увага керівництва країни до кіно, нерозуміння ролі кіно. Думаю, що це через неправильно підібраних помічників. Президент не може про все думати. Але люди в його апараті повинні дбати про такі речі.

Якщо в Україні знімуть бодай один хороший фільм, я все зроблю, щоб він був у конкурсі Каннського МКФ. Там беруть фільми з кожної країни.

– Сергій Буковський, режисер і педагог, допоміг нещодавно своєму випускникові Ігорю Стрембіцькому, і ми одержали «Золоту пальмову гілку» в номінації короткометражного кіно.

– Повторюся: 4 – 5 прізвищ, шанованих у колі колег і критиків, ще не є аргументом для представників влади. Немає напалму.

– Якщо немає цього, значить ніколи наш Президент не дасть третини тієї суми, яку виділив на російське кіно В. Путін.

– Тому я їй кажу: дайте гроші дебютантам. Я розумію, що

образяться колеги мого віку. Я от зараз збираюся запускатись на українські гроші. Я б уже досі зняв фільм, якщо б за російські. Запитай у Лазарчука (керівник кіногалузії Росії – Л.Б.). Але мене вмовили. І хоча я погодився, не впевнений, що вийде. Ось, наприклад, Олесь Янчук у запуску вже шостий місяць, а з 8 мільйонів одержав поки що 86 тисяч гривень. Коментарі зайві.

Тепер про зарплати. За кошторисом на «Мосфільмі» асистент режисера одержує до 600 у.о. А в нашому кіно? За таку зарплату, яка передбачена тарифами в Ук-

раїні, ніхто працювати не буде.

– *Оскільки ви в запуску, хотілося б дізнатися про ваш новий фільм. В основі сценарію «Обранець» лежить твір Дмитра Савицького. Що це за автор і як ви його знайшли?*

– Випадково. У 1990 році в багатьох країнах були магазини радянської книги видавництва «Посев», їх організували посольства. Саме тоді я мав знімати радянсько-французький фільм, з яким рік ми мучились і, слава Богу, це закінчилось нічим. Тоді в Парижі я й натрапив на книжку цього автора. Я відразу запропонував продюсеру, вона відмовилась. І правильно, тому що за тодішніми технологіями це була б «липа». Нещодавно на Львівській площі випадково натрапив на книжку Дмитра Савицького. Я вже встиг забути про нього. А тут перечитав, кайфонув.

– *То хто ж цей Савицький?*

– 1978 року втік з СРСР. Росіянин з українським корінням. Живе в Парижі, ні разу не приїжджав сюди, боїться. Це не автобіографія, але щось є з особистого досвіду. Сценарій продовжує розвиватись. Мені «подобається», коли не запускають, можна вдосконалювати сценарій. Важливий момент: коли готовий сценарій, треба негайно його втілювати, тому що в процесі все одно доводиться міняти. Імпровізація потрібна, якщо ти, звичайно, відбувся. Коли ж усе розписано – і знімати неохота. Я придумав фінал – дуже емоційний. Ми з Рустамом Ібрагімбековим пишемо разом, але по-різному.

– *Судячи зі сценарію, ви повернулися до свого героя, який, мабуть, найвідоміший у вашій творчості – до Сергія Макарова з «Польотів уві сні та наяву».*

– Ви знаєте, в мене був сценарій Марєєвої з кіноцитатами фільму «Польоти уві сні та наяву». 50 разів переписували, але – не те, все цитати, самоциткування. Хоча й темповий фільм. Він і вона – це чорти, які спокушають головного героя. У головній ролі мав зніматися Володимир Машков.

А от зараз, хоч як дивно, мені треба, щоб Олег Кохан (кінопродюсер – Л.Б.) знайшов гроші на кран, придуманий Кокушем, щоб сцени польотів виглядали і ефектно, і природно. Рух народжує емоції. А оскільки суть фільму в тому, що герої полетять, то ці метання крана – виправдані. Тим більше, що в мене природи мало. Я вирішив знімати в павільйоні тільки з однієї причини: ніхто наді мною не владарює, я господар. Треба тільки обставити кімнату. Оператор фільму – Богдан Вержбицький.

– *На завершення давайте поміркуємо про майбутнє. Крім конкретних пропозицій, очевидно, маєте читачам що сказати з приводу майбутнього України.*

– Яюсь ми зібралися в товаристві «помаранчевих», і мене запитали, що я думаю про політику. Ще тоді інтуїція мені підказувала, що «Наша Україна» повинна створити коаліцію з Партією регіонів, але обидві повинні відмовитися від маси речей, хоча б на 4 роки. Щоб Україна була одна. А БЮТ буде чудово виглядати в опозиції завдяки залізному характеру її лідера. Усе так і сталося, але радості в мене немає. Обидві сторони вчинили з хитрістю – не заради того, що я хотів. Жахливе сьогодні в чому полягає? Півтора року регіонали чекали провалу «помаранчевих», тепер «помаранчеві» чекають із злорадством провалу регіоналів. Я не зрозумів, причому тут ми, громадяни України? Яюсь домовляйтесь, працюйте.

Тепер про кіно. В Україні, як і у Вірменії, дуже багато класних поетів і дуже мало класних прозаїків. Я вважаю, що цю сферу потрібно розвивати. Кінопрозу. Тобто відійти від того, де досягли висот, і показати, що на території кінопрози ми також не гірші. Молодих до цього треба залучати. Самоспоглядання не досить. Слід намагатися збоку себе бачити.

– *До речі, це біда. Сказане вами слово «самосозерцание» в цьому випадку набуває не зовсім доброго відтінку, тому що молоді нерідко немов замикаються самі на собі. Там їм комфортно, й більшого вони не прагнуть. Більше того, вважають, що все від них і починається...*

– Проза – «над», вона ширша. Коли ти читаєш чудову поезію, ти радієш разом з поетом...

– *Я не протиставляла б ці начала, тому що й одне, й друге має право на існування. І якщо в цій нації саме така ментальність, то на здоров'я. Але яка якість поезії, якщо говорити про сучасне кіно?*

– В Україні не відняти бароко. Це дуже рідне. І примітив у кращому сенсі цього слова теж рідний. Але вище, аніж картини Катерини Білокур, в Україні нічого не було. Тим часом її картини експонуються в декоративно-ужитковому музеї. Я не розумію чому. Яюсь я був там з Юрієм Якутовичем на виставці Ольги Рапай, запропонував подивитися на картини Катерини Білокур. Дивлюсь – висять у зовсім непридатному місці, світяться, нічого не можна роздивитися. Я звернувся до музейників за роз'ясненнями. Я вважаю, що вищого в Україні немає. Марія Приймаченко – геній. Геній примітиву є в кожного народу. А Білокур – вища, тому що в ній рисунок Енгра (Жан-Огюст Домінік Енгр – французький живописець і рисувальник XIX століття, твори якого зберігаються в Луврі – Л.Б.). Енгр – один із кращих рисувальників. Замість того, щоб возити по світу і зробити її головною, – ось таке ставлення.